

ISSN: 2146-1961

Akalın, A. & Yüce Akalın, B. (2024). Modern Sinemada Miasma, Arınma ve Kötülük Problemi Üzerine bir İnceleme: *Sürü* (2022) Filmi Örneği, *International Journal of Eurasia Social Sciences (IJOESS)*, 15(55), 406-418.

DOI: <http://dx.doi.org/10.35826/ijoess.4421>

Makale Türü (Article Type): Derleme Makale

MODERN SİNEMADA MİASMA, ARINMA VE KÖTÜLÜK PROBLEMİ ÜZERİNE BİR İNCELEME: SÜRÜ (2022) FİLMİ ÖRNEĞİ

Atilla AKALIN

Dr., Öğr. Gör., İstanbul Gelişim Üniversitesi, İstanbul, Türkiye, aakalin@gelisim.edu.tr
ORCID: 0000-0002-8385-5287

Burcu YÜCE AKALIN

Dr. Öğretim Üyesi, Altınbaş Üniversitesi, İstanbul, Türkiye, burcu.yuce@altinbas.edu.tr
ORCID: 0000-0003-3085-0105

Gönderim tarihi: 06.12.2023

Kabul tarihi: 14.02.2024

Yayım tarihi: 01.03.2024

Öz

Antik Yunan dünyasında, şehrin içinde işlenen cinayet gibi kötü eylemlerden ötürü kalıcı hale gelen ve zamanla büyüme potansiyeli taşıyan bir leke anlamına gelen 'miasma', birçok klasik tragedya için sıklıkla gönderme yapılan bir kavramdır. Miasma, yapısı itibarı ile kötü bir çağrışıma sahip olduğu ve kötü eylemlerin sonucu olarak meydana gelen bir durum olduğu ölçüde felsefi kötülük problemi üzerinden düşünülebilir haldedir. Bu çalışmada amacımız, miasma kavramına dair salt bir kavram analizi yapmak yerine, bu kavramı Güney Amerika sinemasının son dönemdeki göze çarpan filmlerinden biri olan *Sürü* (La Jauría) filmindeki karakterlere odaklanarak incelemektir. Çekimleri Kolombiya'nın ormanlarında gerçekleştirilen ve Kolombiyalı yönetmen Andrés Ramírez Pulido tarafından yönetilen 2022 yapımı *Sürü* filmi, kanun dışı işlere bulaşmış gençlerin hayatlarına odaklanan bir psikolojik dram filmidir. Temel olarak mahkumları rehabilite etmek üzere özel olarak tasarlanmış bir ıslah evinde geçen filmin baş karakteri Eliu'nun trajik öyküsü, temelde Antik Yunan tragedyalarında sıkça atıf yapılan miasma, arınma (katharsis) ve vecd (ekstasis) kavramlarını incelemek için son derece uygun bir örnek olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu analizi yapmak için, *Sürü* filmindeki olay akışını göz önüne alarak önce tarih içerisinde kullanılan miasma'nın çeşitli bağlamlarına değineceğiz. Daha sonra miasma kavramının kötülük problemiyle olan ilişkisine göz atacağız. Son olarak da miasma'nın bir bakıma panzehiri olarak görülen arınma kavramının olanaklarını ele alacağız.

Anahtar kelimeler: La Jauría, Miasma, kötülük problemi, sinema, Antik Yunan düşüncesi.

A STUDY ON MIASMA, PURIFICATION AND THE PROBLEM OF EVIL IN MODERN CINEMA: THE CASE OF THE MOVIE *LA JAURIA* (2022)

ABSTRACT

In the ancient Greek world, the concept of 'miasma,' which becomes permanent and has the potential to grow over time due to evil acts such as murder committed in the city, is a concept frequently referred to in many classical tragedies. To the extent that miasma has a bad connotation due to its nature and is a situation that occurs due to evil actions, it can be considered together with the philosophical problem of evil. In this study, we aim to examine the concept of miasma by focusing on the characters in *La Jauría*, one of the most prominent films of recent South American cinema, rather than a purely conceptual analysis of the concept. Filmed in the jungles of Colombia and directed by Colombian director Andrés Ramírez Pulido, the 2022 film *La Jauría* is a psychological drama that focuses on the lives of young people involved in crime. The tragic story of Eliu, the protagonist of the film, which takes place mainly in a prison specially designed to rehabilitate inmates, seems to us to be a very suitable focal point for examining the concepts of miasma, catharsis, and ecstasy, which are frequently referred to in ancient Greek tragedy. To do so, we will first address the various contexts in which miasma has been used historically, considering the flow of events in the movie *La Jauría*. Then, we will look at the relationship of the concept of miasma with the problem of evil. Finally, we will discuss the possibilities of the concept of purification, which is seen as a kind of antidote to miasma.

Keywords: La Jauría, Miasma, the problem of evil, cinema, Ancient Greek Thought.

GİRİŞ

Antik Yunan dilinde “miasma” kavramı literatürde, arınmayı gerektiren bir çeşit kötülük veya kötülüğün bıraktığı bir leke olarak tanımlanmaktadır (Gülenç ve Boyacı 2013: 135), (Katman, 2021: 472). Miasma kavramının ayrıca tıbbi bir referansa sahip olan bulaşıcı hastalıklara da çağrışım yapan daha modern bir temsili de bulunur. Çünkü Antik Yunan döneminde hastalıkların nedenleri doğaüstü güçlerle ilişkilendirilmiştir. Eski çağların sonlarında ise hastalıkların doğal nedenlerle ortaya çıktığı düşüncesi hâkim olmaya başlamıştır. Böylece miasma teorisine göre toprak, bataklık ve pisliklerden çıkan zehirli maddeler hastalıklara neden olmaktadır. (Gümüş, 2016: 16). Yine Antik Yunan döneminde inanıldığı haliyle “hava, çürüyen organik maddelerin ürettiği zehirli buharlar olan miasmalar yüzünden kirlenmektedir ve bunlar insan vücudunu istila edip hayati fonksiyonları bozduğunda kişi kolaylıkla enfekte olabilir.” (Karamanou vd. 2012: 52). Y. Gabriel’in yaptığı tanıma göre, miasma:

“Yunan tragedyasından ortaya çıkan bir terimdir. Ayrıca, hastalık, düzensizlik ve korkunun pençesindeki bir aileyi, bir şehri ya da bir girişimi tanımlamak için düzenli olarak kullanılan bir terimdir. Herkesi etkileyebilen ve bir sosyal birliğin kurumsal ve ahlaki dokusunu bozabilen son derece zehirli bir durumdur.” (Gabriel, 2012: 1145).

Antik Yunan tragedyelerinde özellikle Oedipus Tyrranus, Orestes gibi tragedyalarda sıklıkla söz edilen miasma kavramının gönderme yaptığı anlamlar Van Gennep, Douglas ve Vernant’ın da sıkça kullandığı bir çerçeveye sahiptir. Bu ortak tanımlara göre miasma, kirlilik, kaos ve düzenin bozulmasını temsil ederken, *katharsis* (arınma) ise sınırların korunması ve mevcut olan düzenin devamlılığına vurgu yapmaktadır (Brenk, 1984: 673). Dolayısıyla, ahlaki sınırların ortadan kalktığı hallerle olan ilişkisi, miasma’yı bir çeşit toplumsal kaos durumu ile de ilişkilendirebileceğimiz anlamına gelmektedir.

Buna ek olarak, miasma vurgusunun ilk örneklerinden biri olarak karşımıza çıkan Kral Oedipus tragedyası, tarihte yalnızca edebi bir eser olarak kalmamıştır. Sigmund Freud bu eserden aldığı “örnekler ile ruhsallığın gelişiminde temel oluşturan evrensel olgulardan birini tanımlamıştır” (Parman, 2002: 35). Oedipus mitini kısaca özetlemek gerekirse, T. Parman’ın aşağıdaki hatırlatması konumuz için faydalı olacaktır;

“Oedipus kendi üzerine söylenen lanetten kurtulmak için babası olarak bildiği Korint Kralı Pelibe’nin yanından kaçar. Yolda bir adamla tanışır, onu öldürür ve sonra Tebai kentine musallat olan Sfenksi bertaraf ederek kentin dul kraliçesi Yoksat’la evlenir. Aslında bilmeden öz babasını öldürmüş ve öz annesiyle evlenmiştir.” (Parman, 2002: 35-36).

Arıcı’nın aktardığına göre, Oedipus tragedyasında *polis*’i (şehir) büyük sıkıntılara sokan nedenin, Oedipus’un şehirde işlediği cinayetler olduğuna dair imalar da bulmak mevcuttur. Yani burada cinayetlerden ötürü aslında bütün kent “kirlenmektedir” (Arıcı, 2005: 13). Şehrin bir günahtan ya da cinayetten dolayı kirlenmesi, bu kötü davranıştan ötürü ortaya çıkan bir miasma’ya gönderme yapmaktadır. Dolayısıyla, bir failin yaptığı kötülükler bir

şekilde büyüyerek diğer insanları ve ardından tüm şehri kötü etkilemektedir. Buradan çıkarılabileceği üzere miasma'nın tıpkı bir hastalık gibi büyüme, yayılma ve mevcut durumunu genişletme özelliği de bulunmaktadır. Bu yüzden gerçekleştirilen bir kötü davranışın tüm şehre yayılmasını durdurmak için kötülük yapmanın (örn, cinayet) durdurulması yani şehrin bu kötü davranıştan arındırılması (*katharsis*) gerekir. Böylece ahlaki sınır aşımalarının ortaya çıkarttığı kaos bitecek ve arınmayla birlikte şehirde düzen yeniden tahsis edilecektir.

Miasma kavramı çerçevesinde değinilen temalar bu kavramı; felaket, cinayet, hastalık gibi belirli kötücül sonuçlarla karşılaştırdığı ölçüde felsefi açıdan birçok farklı tartışma alanı bulunan "kötülük problemi" ile ilişkili hale getirebilir. Miasma aynı zamanda kötülüğü yapan kişinin faili olduğu ve sürekli olarak yayılmaya devam eden bir belayı da çağrıştırmaktadır. Miasma sadece failerin yaptıklarından ötürü kendini gösteren ve bir nesilden diğer nesle aktarılan bela olarak düşünülmemelidir. Ayrıca miasma, kişinin hayatında geçmişte yaptıklarının bir otoritesi olarak şimdiye etki eden bir müdahaleci varlık olarak da düşünülmemelidir (Chappell, 2023).

Bu makalede miasma kavramını temel almak suretiyle 2022 yapımı *Sürü (La Jauría)* filminin analizi yapılacaktır. *Sürü* filminin bu inceleme için seçilmesinin temel gerekçesi, filmin baş karakteri Eliu'nun istemeden bir masumu katlettiği bir cinayet işlemesi ve bu cinayetten yayılan bir miasma'nın filmde çıkarılabileceğidir. Ayrıca film, Antik Yunan dünyası ile modern sinemanın arasında kurulacak bir köprü görevi görmesi bakımından literatüre katkı sağlama potansiyeli olan sinematik analizlere son derece açıktır. Bu incelemeyi yaparken miasma kavramının felsefi kötülük problemi ile doğrudan ya da dolaylı olarak ilişkili olduğu noktalara değinmek suretiyle filmde kesitlerle bu ilişkiler gösterilmeye çalışılacaktır. Makalede miasma kavramının modern bir bağlama nasıl uygulanabileceğini görmek adına *Sürü (La Jauría)* adlı filmi analiz edilecektir. Çalışmanın yöntemi, filmin Antik Yunan düşüncesi ile ortaklık kurduğu alanlara referans gösterilebilen noktalar üzerine literatür taraması yapılarak oluşturulmuştur. İlk olarak, *Sürü* filmi üzerine ayrıntılı bir film analizi gerçekleştirilmiştir. Filmdeki ana karakterlerin ve olay örgüsünün anlaşılması için film ayrıntılı bir şekilde incelenmiş ve karakterlerin miasma, arınma ve vecd kavramlarıyla nasıl ilişkilendirilebileceği üzerine düşünülmüştür. Miasma'nın modern dünyadaki karşılıkları ve günümüzdeki anlamı üzerine ayrıca literatür taraması yapılmıştır. Özellikle suç, günah, kötülük ve insan doğasının modern tartışmalarını içeren kaynaklar incelenmiştir.

Sürü ve Miasma Kavramı

Sürü (La Jauría), 2022 yılında gösterime giren ve Kolombiyalı yönetmen Andrés Ramírez Pulido tarafından yönetilen bir psikolojik-dram filmidir. Filmin çekimleri Kolombiya'nın ormanlık arazileri içerisinde gerçekleşmiştir. Filmin ana kahramanı olan Eliu, yakın arkadaşı El Mono ile kendi babasını öldürmek isterken yanlışlıkla başka birini öldürüp polisler tarafından yakalanarak genç suçlular için özel olarak tasarlanmış hem hapisane hem de rehabilitasyon merkezi olarak kullanılan yeni nesil bir ıslah evine getirilir. Burada Eliu, hepsi benzer yaşlarda olan ve hırsızlık, uyuşturucu satıcılığı, sahtecilik gibi suçlardan içeride olan birçok gençle tanışır. Rehabilitasyon merkezi tam manasıyla bir hapisane şeklinde tasarlanmamıştır. Bunun yerine mahkumlar,

doğal, ormanlık bir bölgede çim biçme veya havuz temizleme gibi işler yaptıkları ve aynı zamanda psikolojik destek aldıkları doğal bir kapatılma alanı içerisinde tutulurlar.

Klasik anlamda bir hapisaneyi andıracak şekilde parmaklık kullanılmayan bu merkezde mahkûmlar yalnızca gece yatarken ayaklarından birbirlerine bağlanarak yatakhaneye giderler. Yine bildiğimiz cezaevlerinde karşımıza çıkan gardiyanlar yerine burada Alvaro adlı bir eski mahkûm yetkili bulunur ve mahkûmları yakından gözetleme görevi ona aittir. Alvaro mahkûmlara göz kulak olarak onlara sık sık yoga ve nefes egzersizleri yaptırır. "Terapi" adı altında yaptığı birebir görüşmeler ile mahkûmların problemlerini rutin olarak dinler. Alvaro aynı zamanda merkez mıntıkası içerisindeki yapılacak işlerin mahkûmlar arasındaki paylaşımlarını da yapar. Bir diğer yetkili olan Godoy ise klasik gardiyan tiplemesine daha uygun olan görece daha sert biridir. Godoy aynı zamanda merkezin şoförlüğünü ve silahlı koruyuculuğunu yapmaktadır.

Filme miasma kavramını ima eden nokta, Eliu'nun babasını, kendisine bir kötülük yaptığı için öldürmek istemesinde saklıdır. Çünkü Eliu, verdiği kararı gerçekleştirmek adına arkadaşı El Mono ile suçsuz bir insanı, babası zannederek öldürür ve aslında bir miasma başlatır. Bu yüzden miasma'nın daha önce de bahsedildiği şekliyle iz bırakan ve temizlenmeye ihtiyaç duyan karakteri, Eliu'nun babasını öldürmeye karar vermeye başlamasıyla görünür hale gelir. Dolayısıyla, *Sürü* filmi miasma'nın bu bağlamı ile uyumlu bir okuma yapmak için uygun bir örnek haline gelir.

Miasma kavramı ile kötülük arasında doğrudan bir ilişki kurmak mümkündür. Çünkü miasma, bir kötü olayın (cinayet) ardından ortaya çıkan bir fenomen olarak düşünülür. Bu kavrama son derece basit, doğrudan bir olay teorisi üzerinden baktığımızda, miasma'nın kötülükle ilişkisini kavramamız daha kolay hale gelecektir. Örneğin, A olayı gerçekleştikten sonra, B isimli bir topolojik alan içerisindeki durum, belirli kötü özellikleri ortaya çıkarmaya daha eğilimli hale gelecektir. Arınma teması ise tam da burada devreye girmektedir. Çünkü B şehrindeki durumun daha iyi bir hale gelmesi için A olayının veya A olayını çağrıştıran olayların failer tarafından gerçekleştirilmemesi ve B şehrinin bu olaydan arındırılması gerekmektedir. Bu nedenle miasma üzerine düşünülürken bir olayın ortaya çıkardığı hangi özellikler yüzünden 'kötü' olarak nitelendirildiği üzerine de düşünülmesi gerekir.

Miasma ve Kötülük Problemi

Miasma kavramı çerçevesinde kötülüğü düşünürken, felsefi anlamda kötülüğün farklı bağlamlarına da değinmemiz gerekir. Çünkü her şekilde miasma'nın ortaya çıkabilmesi için, içinde bulunduğumuz dünyada cinayet gibi kötü bir eylemin veya sonucun mevcut olması gerekir. Dolayısıyla, miasma'nın ortaya çıkması için belli bir alan içerisinde belirli kötü eylemlerin gerçekleştirilmiş olması gerekir. Bu eylemlerin tam olarak nasıl kötü hale geldiklerini anlayabilmek için sezgisel bir acı-haz matematiğine başvurmak çoğunlukla aklımıza gelen ilk yöntem olabilir. Fakat felsefi anlamda son derece geniş bir literatüre sahip olan kötülük problemi düşünüldüğünde, bir eylemin insani bir refleksle direkt olarak kötü sayılması bu kadar kolay olmayacaktır.

Kötülük problemi kısaca kötülük kavramını temel alan ve kötülüğün mevcudiyetini sorunsallaştıran bir etik ve felsefi düşünme alanı olarak tanımlanabilir.

Örneğin, Kral Oedipus tragedyasında kullanılan haliyle miasma, felsefi “kötülük” meselesi ile ilişkili şekilde düşünülebilir. “Sophokles'in Theban üçlemesinde Oedipus, farkında olmadan işlediği eş öldürme ve ensest suçlarıyla Tebai'ye miasma getirmiştir. Oedipus miasmadır- yani şehrine ıssızlık, yıkım, hastalık ve ölüm getiren kişidir.” (Gabriel, 2012: 1145). Tragedyalardaki bu tip miasma bağlamlarına bakıldığında miasma'nın bir kötülükten kaynaklandığı ve bu kaynak mevcut olmaya devam ettikçe başka kötülüklerin de ardı sıra devam edeceği çıkarımı yapılabilir. Örnek olarak, *polis*'te bir cinayet işlendiğinde veya bir suçlu idam edildiğinde (yani kasıtlı olarak bir öldürme eylemi vuku bulduğunda), şehirde daha önce görülmemiş bir sel felaketi veya başka bir doğal afetin yaşanma ihtimali doğabilir.

Kasıtlı öldürme eyleminin sonucu olarak şehirde büyük ve yıkıcı bir sel felaketinin yaşanması, seyircilerin duygusal tepkileri veya genel insani sezgiler bakımından şehrin bunu hak ettiği ve kötülüğün kötülük doğurduğu şeklinde direkt bir intikam hissi uyandırabilir. Fakat felsefi kötülük problemi perspektifinden bakıldığında aslında ortaya çıkan bu iki kötülüğü birbirinden farklı derecelere sahip kötülükler olarak da ele almak mümkündür. Birincil kötülük olan cinayet ya da öldürme eylemi, eğer suçluyu idam etme maksadıyla yapılmamışsa veya savaş, nefsi müdafaa vs. gibi bir gerekçe taşıyorsa bir çeşit korkunç kötülük olarak düşünülebilir (horrendous evil) (van Inwagen, 2001: 69). Korkunç kötülükler bir bakıma doğal olmayan veya çoğunlukla nedensiz kötülükleri de içine alacak bir kategori olarak yorumlanabilir (Akalin, 2021). İkincil ya da artçı kötülük olarak yorumlayabileceğimiz, şehri saran sel felaketi ise genel olarak doğal kötülük olarak tanımlanan farklı bir kötülük türü olarak değerlendirilebilir. Doğal kötülüğün içine salgın hastalıklar ya da diğer doğal afetler de katılabilir (Swinburne, 1978: 295). Dolayısıyla, miasma'nın kaynağı yüzünden yaydığı kötülüğün derecesi, felsefi kötülük problemi perspektifinden bakıldığında birbirinden farklı olabilir.

Kasten öldürme eylemini kesin olarak bir korkunç kötülük olarak değerlendirmek modern dünya için çok daha kolay olabilir. Fakat Antik Yunan dönemindeki yaklaşım, idam cezası vs. gibi cezalandırma yöntemlerini de içerdiği için bunu bir korkunç kötülük olarak tanımlamak çok doğru olmayacaktır. Çünkü tragedya'nın gösterdiği şekliyle miasma'dan arınmak adına şehirde idam cezalarının ertelenmesi gibi kararların alınması son derece sık başvurulan bir durumdur (Arıcı, 2005: 13). Bu da tragedya bağlamında, kasten öldürme eyleminin kötülük derecesini modern devletten daha farklı bir çerçeveye ile düşünmemizi zorunlu kılmaktadır. Dolayısıyla, miasma kavramını felsefi kötülük probleminin kötülük kategorileri üzerinden incelediğimizde ortaya çıkan kötülük derecelerinin çok tutarlı olduğunu iddia etmemiz zor olacaktır. Bunun sebebi, J. P. Vernant'ın miasma kavramını tanımlarken kullandığı çizgiye yakın bir bağlamla kavrama bakıldığında kolaylıkla anlaşılabilir. Miasma aynı zamanda ahlaki dereceler arasındaki sınırların ortadan kalkmasını da ima eden bir kaos durumuna da gönderme yapmaktadır. Öyle ki, bazı Antik Yunan kaynaklarında veya diyaloglarda geçtiği üzere bazen miasma'lar yüzünden şehirdeki düzensizlik o kadar artar ki bunları çözmek için başka şehirlerden bilgeler

yardıma gelir ve onlardan şehrin arınmasına yardımcı olmaları beklenir (Vernant, 1982: 76). Vernant'ın belirttiğine göre;

“Bu arınmaya yardımcı olan bilgiler arasında Epimenides’in figürü özellikle cesur bir şekilde öne çıkar. Plutarkhos onu ilahi konularda bir bilge olarak nitelendirir; bilgelik (sophia) ancak “büyülenmişlere ve kendini bu yola adanmışlara” verilir; Kylonluların katledilmesinden sonra şehrin üzerine çöken miasma’yı kovması için Atina’ya çağırdıkları kişi de odur. Epimenides, arınma (katharsis) ayinleri düzenler ve aynı zamanda Aristoteles’in söylediğine göre, bilgisi gelecekteki ziyade geçmişini ifşa eden ilham verici bir kahindir. Gerçekten de, onun bu yeteneği eski ahlaki ihlalleri açığa çıkarır ve şimdiye kadar yöre sakinleri tarafından bilinmeyen suçları ifşa eder; bu suçların lekesi (miasma) bireylere ve tüm şehirlere rahatsızlık ve hastalıklarla beraber, düzensizlik, şiddet ve cinayetle birlikte çılgin bir mani hezeyanı getirir.” (Vernant, 1982: 76).

Dolayısıyla, kasten öldürme faaliyetinin bu bakımdan korkunç bir kötülük olması ve ardından bir doğal kötülük olan sel felaketine sebebiyet vermesi Vernant'ın verdiği örnekteki gibi birçok farklı kötü sonucu içeren kaotik durumların açığa çıkmasıyla son derece mümkün hale gelir. Çünkü kötülük dereceleri arasındaki doğal/yapay kötülük sınırları aşılmış ve bu dereceler arasındaki düzen de artık bozulmuştur. Miasma, böylece belli bir düzende ortaya çıkması zorunlu olmayan birtakım kötü olayları içeriyor olabilir. Bu yüzden daha önce değindiğimiz kötülük kategorilerini ya da kötülük derecelerini önceden kestiremeyeceğimiz genel bir düzensizlik hali ortaya çıkabilir.

Buna ek olarak düzenin bir kamusal alan için eksik olması ve sosyal kaosun varlığı başlı başına kötülüğün kendisi olarak da düşünülebilir. Kötülük kavramını tanımlarken onu bir çeşit “iyilik eksikliği” ya da “iyilik azlığı” olarak tanımlama eğilimi de kötülük problemi tartışmalarında sıklıkla başvurulan bir diğer felsefi tavır olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu yaklaşıma kısaca “mahrumiyet teorisi” (privation theory) adı verilir. Buna göre kötülük, iyiliğin mahrum olduğu durumlarda karşımıza çıkan bir olgudur (Anglin ve Goetz, 1982). Dolayısıyla, miasma'nın birincil bağlamına dayanarak, şehir içerisinde gerçekleşen kötü olayların, şehrin bütünü ele alındığında genel sükuneti bozması ve şehir içinde bir kaos yaratması bakımından şehirdeki toplam iyilik miktarını azalttığı yönünde bir tahmin yapmak da mümkün olabilmektedir. Bu bakış açısına göre, belirli insan eylemlerinin iyi, belirli insan eylemlerinin ise kötü olduğuna dair kesin ve deontolojik yargılarda bulunmak zorlaşmaktadır. Çünkü kötülüğe, genel iyi halin bozulması veya azalmasıyla oluşan bir durum olarak bakmak, bu durumda eylemleri tikel olaylar olarak değerlendirmeyi imkânsız hale getirir. Böylece arınma faaliyeti için tam olarak hangi eylemlerin gerçekleştirilmekten vazgeçileceği veya gerçekleştirilmesinin yasaklanacağı hakkında da bir ikilem meydana gelir. Bu açıdan iyi bir eylem ile kötü bir eylemi birbirinden ayıran kesin ölçütün ne olacağına dair bir araştırma burada zorunlu hale gelmektedir. Eğer miasma'ya faydacılık prensibi üzerinden bakarsak ve şehre faydası olan ve zararı olan eylemleri birbirinden ayırmaya çalışacak olursak, şehre çok zarar vermiş kötücül bir vatandaşın şehirden sürülmesi veya idamına karar verilmesi bu bakımdan genel iyilik durumuna zarar vermeyecektir. Fakat bu kişiye uygulanan eylem halen kötülük içerecektir. Buna rağmen bu ceza, şehrin kötülükten arındırılması için

uygulanan bir eylem şeklinde yorumlanacaktır. Fakat yine de öldürme ya da sürme eylemi bu eyleme maruz kalan bireye acı veren bir eylem olması bakımından tekil ölçekte kötüdür ve miasma'nın bir bakıma büyümesine de yol açmaktadır. Bu bakımdan miasma kavramına faydacı bir prensip üzerinden yaklaşmak tam anlamıyla geçerli bir yöntem değildir. Seth'e göre, daha yüksek hazların daha düşük hazlara ve genelin bireysel mutluluğa tercih edilebilirliğini ortaya koymanın tek yolu, iyi'nin temel nesnellliğini, etik değer ölçütünün mutlaklığını kabul etmektir (Seth, 1896: 424).

Buradan bakıldığında miasma kavramıyla genel fayda prensibi arasında paradoksal bir durum meydana gelmektedir. Çünkü miasma'dan kurtulmak ya da kötülüğü azaltmak için yapılan bir girişim olarak kötülüğün kaynağını ortadan kaldırmak, kötülüğün kaynağı olan kişiye de bir acı vermesi bakımından kötüdür. Eğer kötülüğü yalnızca iyilikten mahrum olunan durumlar olarak tanımlıyorsak, o zaman bu acının varlığı da miasma'yı güçlendiren bir leke ortaya çıkmakta, genel iyiliği azaltmakta ve arınmayı güçleştirmektedir.

Filmde tam anlamıyla açık olarak Eliu'nun babası hakkında net bir bilgi verilmemektedir. Eliu'nun babası hakkında ilk önemli bilgi Eliu'nun rehabilitasyon merkezinde bir diğer mahkumla tartışması sırasında ortaya çıkmaktadır. Mahkûm, Eliu'ya sinirlendikten sonra babasının Eliu'ya sürekli olarak cinsel şiddet uyguladığını ima eder ve Eliu buna çok sinirlenir. Mahkûmun ayrıca Eliu'nun babasını öldürmek istemesinin sebebinin bu olduğuna dair imalarda da bulunur. Eliu'nun babası hakkındaki diğer anlatıyı ise Eliu'yu rehabilitasyon merkezinde ziyarete gelen kardeşinden duyarız. Eliu'nun kardeşi babasını kastederek, yaptığı kötü davranışları onun yüzüne vurduğunu ve onu etrafta görmek istemediğini söyleyerek Eliu'nun işlediği suçu onaylar tavırlar sergilemektedir. *Sürü* filminde Eliu ve arkadaşı El Mono bu bakımdan Eliu'nun babasının yaptığı bir kötülüğü cezalandırmak adına onu öldürmeye karar vermiş iki karakter olarak ele alınabilir. Dolayısıyla, Eliu'nun babasını öldürmeye karar vermesi, miasma'nın birincil anlamı olan kötülüğün kaynağı olan varlığı ortadan kaldırmak suretiyle arınma niyetiyle ortaya çıkmıştır.

Filmde Eliu'nun babası hakkındaki anlatılardan onun suça eğilimli, tehlikeli ve kötücül biri olduğu çıkarımını yapmamız kolaydır. Dolayısıyla, Eliu'nun babasını öldürme fikri temelde babasının yaptığı kötülüklerden dolayı ona ve ailesine sirayet eden lekeden arınmak ve babasından yayılan miasma'dan kurtulmak adına yapılmış bir plan olarak yorumlanabilir. Daha önce de değinildiği gibi kasıtlı olarak öldürme eyleminin kendisine deontolojik manada kötü bir değer atfedilmediğinde bu plan miasma'yı durdurmak adına Eliu ve ailesinin geçmişten gelen bu lekeden kurtulması için faydalı bir plan gibi gözükmektedir. Fakat kötülüğe, eylemlere kesin ve evrensel değerler atfetmek suretiyle yaklaştığımızda öldürme eyleminin kendisi evrensel bağlamda kötü bir eylem olduğu için miasma'yı azaltmak yerine arttıracaktır.

Bu yüzden Eliu ile arkadaşı El Mono'nun yaptığı cinayet planı sonuç olarak Eliu'nun şahsi hikayesi içerisinde tamamen günahsız, bağımsız ve suçsuz bir insanın yani Macias ailesinin büyüğü olan şahsın ölümüne sebebiyet vermiştir. Masum birinin öldürülmesi burada Eliu'nun tekil hikayesi göz önüne alındığında büyük bir haksızlık ve acıyı beraberinde getireceği için aslında miasma'nın dramatik bir şekilde büyümesine sebebiyet vermektedir.

Masumların başına gelen büyük kötülükleri veya alışlagelmiş acılardan çok daha büyük oranda kötülüğü açığa çıkaran durumları doğal olmayan korkunç kötülükler olarak daha önce kategorize etmiştik. Dolayısıyla, felsefi kötülük problemi çerçevesinde, Macias ailesinin başına gelen sonucu bu hikâye özelinde bir korkunç ya da nedensiz kötülük olarak tanımlamamız son derece doğrudur. Bu nedensiz cinayetin cezası olarak da failler Eliu ve El Mono tutuklanmıştır. Ardından Macias ailesinin genç bireyleri ise Eliu'dan intikam almak için çeşitli yollar aramaktadır. Bütün bu olanlar rehabilitasyon merkezi ve mahkumların ailelerinin yaşamlarına daha büyük bir acıyı getirmektedir ve bütün bu insanlar tarafından oluşturulmuş olan topluluğun kabahatlerinden arınma ihtimalini daha da zorlaştırmıştır.

Arınma, Vecd ve Kurtuluş

Filmde Eliu'nun işlediği cinayetten kaynaklanan miasma'nın nasıl arındırıldığına ilişkin gözlemleri ortaya koymadan önce, Eliu'nun babasının yerine Macias ailesinden bir yabancıyı öldürülmesinin, miasma'yı ortaya çıkardığını ve bu kötülüğü yaydığını iddia edebiliriz. Çünkü Eliu'nun bir fail olarak gerçekleştirdiği eylem onu hem hapse gönderir hem de kardeşinin onun yolundan gitmesini sağlayarak Macias ailesiyle olan husumeti arttırdığı ölçüde aslında miasma'yı daha da genişletir.

Eliu'nun hapisteki yaşantısına döndüğümüzde, Eliu'nun ve diğer mahkumların cezalarını çektiği rehabilitasyon merkezi içerisinde, tesisin patronu ile rehabilitasyon merkezinde psikolojik danışman olarak görev yapan görevli Alvaro arasında birtakım anlaşmazlıklar yaşandığını görürüz. Bu anlaşmazlığın temel sebebi, mahkumların tesisin temizliği ve düzenine ilişkin üstlerine düşen görevleri tam olarak yerine getirememesi ve merkez mıntıkasında oluşan kirliliktir. Bu durum yetkililer arasında bir gerginliğin başlamasına sebep olur. Bu gerginlik, kendisi de eski bir mahkûm olan ve şimdi rehabilitasyon merkezinde mahkumların topluma kazandırılması için çalışan Alvaro'nun trajik intiharı ile sonuçlanır.

Eliu'nun yaşadığı bu deneysel hapishane içerisinde, kötü biri olduğunu düşündüğü öz babasının yanı sıra onun için diğer baba ikameleri olarak düşünebileceğimiz rehabilitasyon merkezi gardiyanları Alvaro ve Godoy'un etkisi de son derece büyüktür. Mahkumlar arasında daha iyi, daha şefkatli olarak bilinen Alvaro'nun intiharı, bu yüzden mahkumlar için yıkıcı bir etkiye neden olur. Daha sonra transfer ve asayişten sorumlu olan diğer gardiyan Godoy ise, Alvaro'nun yokluğundan da fırsat bularak Eliu ve El Mono'yu merkezden çıkararak belirli bir para karşılığı Macias ailesine teslim eder. Macias'ların temel amacı babalarının intikamını alabilmektir. Macias ailesinin elinden, ormanlarda saklanarak kurtulan Eliu, Macias'lardan gizlice kardeşini ziyarete gelir ve kardeşinin, yanında bulunan ufak çetesiyle birlikte Macias ailesinden birini öldürdüğünü öğrenir. Böylece Eliu'nun babasından kaynaklanan miasma'nın arındırılmadığını aksine iyice büyüdüğünü görebiliriz. Hem rehabilitasyon merkezinden hem de Macias ailesinden kaçak vaziyette bulunan Eliu'nun yapacağı tek şey ise artık bulunduğu bölgeyi terk etmektir.

Filmin genel çekim planları karanlık ve soluk renklerden oluşmaktadır. Fakat Eliu'nun bir kamyonetin arkasında şehri terk ettiği planı içeren final sahnesinde tüm bu karanlık renklerin zitti olan aydınlık bir plan gözümüze çarpar. Filmdeki gergin veya soluk olmayan neredeyse tek sahne olan son sahnede Eliu şehirden kaçır ve

işlediği cinayetle miasma'nın kaynaklarından biri haline geldiği için kendi vecd halini (ekstasis) gerçekleştirerek miasma'yı sonlandırmaya çalışır. Daha önce de miasma kavramının sonlanması için gereken asli unsurun bir arınma olduğundan bahsetmiştik. Eliu'nun gerçekleştirdiği şekilde bir çeşit kaçış ve kötülüklerin mevcut olduğu bölgeden dışarı çıkış, arınmayı; kötü eylemleri gerçekleştirmekten kaçınarak değil, miasma'nın gelişmekte olduğu şehrin tamamen dışına çıkmak suretiyle bir vecd hali üzerinden gerçekleştirme denemesidir.

Peter-Andre Alt, tragedyaların belirli ritüellerinden etkilenen modern tiyatronun birçok örneği için arınma ve vecd hallerinin, canlandırma teknikleri ve teatral işleyiş için önemli uğraklar olduğunu belirtir (Alt, 2010). Alt'a göre, miasma ve arınma kavramlarına sıkça başvuran tragedyalardan hareketle, arınma ve vecd kavramlarının birbiriyle ilişkili olduğunu iddia etmemiz mümkündür. Tragedyalardan modern tiyatroya kadar tarihsel olarak her yapıtta bu iki kavramın birbiri ile geçişli olduğunu gözlemlenebilir. Alt'a göre;

“Arınma ya da vecd halini içeren (ekstatik) canlandırmalar, oyuncuların yansıttığı öz-yargı ve kefaret gerilimleri aracılığıyla yaşadıkları kimlik inşasını aydınlatan deneyimlerdir. Bu deneyimler, yalnızca imgeler ve edimsel eylemlerle konuşan suçlu bir bilinçdışının sınırlarını açığa çıkarır.” (Alt, 2010: 204).

Böylece Eliu'nun hem rehabilitasyon merkezi şeklinde tasarlanmış olan ıslah evinden ve Macias ailesinin alacağı intikamdan hem de kardeşinin kanunsuz bir yola girme ihtimali yüksek olan geleceğinden kaçması bir çeşit suçluluk ve pişmanlık duygusunu ve bu pişmanlıkları içermeyecek olan yeni bir kimlik inşası imkanına doğru dışarıya çıkışı, bir çeşit vecd (ecstasy) hali olarak düşünülebilir.

Vecd ya da *ekstatis* kavramına benzer bir yorum olarak Giorgio Agamben'in kullandığı bağlam da akıllara getirilebilir. Agamben'in G. Bataille yorumuna atıf yaparak kullandığı bağlama göre, mutlak kendinin dışında-oluş özne tarafından deneyimlendiğinde bu bir çeşit paradoks ortaya çıkarır. Çünkü “kendinin dışında olma halini deneyimleyen bir öznedir fakat aynı zamanda da bu deneyim esnasında özne kendinin dışındadır. Dolayısıyla, vecd deneyimini yaşayan herkesin, bu deneyimi yaşadığı anda ortadan kaybolması esastır; özne, tam da bu deneyimi yaşayacağı anda kaybolmuş olmalıdır.” (Agamben, 2020: 250). Eliu, kendisinin de ait olduğu kötülüklerle dolu alanı terk ettiğinde, miasma'yı genişleten ve belki de kötülüğün nesilden nesile aktarılmasına yardımcı olacak olan kendisinden de vazgeçmiş ve başka varoluş potansiyellerine açık hale gelmiştir. Eliu'nun kendi yazgısından kaçarak şehirden çıkışı bir vecd halinin temsilidir. Aynı zamanda bu vecd hali, bir masumun ölümüne sebebiyet vererek miasma'yı yaratan da kendisini şehirden sürmesi bakımından da bir arınmadır. Yani Eliu'nun şehirden çıkışı da bir çeşit arınma faaliyetidir çünkü miasma'nın asli kaynağı artık ortadan kaybolmaktadır.

Alt'ın dikkat çektiği üzere, teatral alanda “vecd hali, katartik tedavi yöntemi çerçevesinde bastırılmış duygulanımları uyandıran psikanalitik-terapötik prosedürü de andırmaktadır” (Alt, 2010: 205). Bir taraftan arınma, Eliu'nun babasının ve ailesinin yazgısından kaçışı ile açığa çıkan bir öz-bilinç ve farkındalık halini uyandırır. Çünkü Eliu suçlu ve pişmandır ve onun şehirden kaçışı aslında kendine verdiği bir ceza olarak sürgün

gitmesidir. Bu da aslında psikanalitik süreçte kişinin iç dünyasına her zaman baktığından farklı bir gözle yeniden bakmasına benzer bir etki yaratmış, Eliu pişmanlığını ancak kendine ait yaşam-dünyasının dışına çıktığında anlayabilir bir hale gelmiş olabilir.

Alt, arınma ve vecd halinin “Avrupa avangart tiyatrosu ve anti-rasyonalist tiyatro teorisinin bir örneği olarak gösterilen Antonin Artaud’nun trans hallerini çağrıştırmaları yoluyla bireyselliği yok etmeyi amaçlayan büyümlü sahne ritüellerine çok uzak olmadığını” belirtmektedir (Alt, 2010: 205). Artaud’nun rasyonel ve lineer bir teatral metinselliği reddederek, sık sık kendinden çıkışlar sergileyen ve alışıl gelmiş öznel bakış açısını çoğul bir karaktere bürünmüş halde izleyicilere sunması, arınma ve vecd halinin aynı potada eritildiği bir teatral tercihe bir örnek olarak yorumlanabilir. Çünkü kendinden çıkış hali böyle bir durumda performans sergileyen kişiye daha açık ve dolaysız şekilde duygularını seyirciye aktarma olanağı sağlayacak ve performansı sergileyen kişinin seyirci tarafından daha az yargılanmasına sebep olacaktır. Dolayısıyla, vecd ve arınma kavramları gerek tiyatro gerekse edebi metinler için birbirlerine geçişli olarak kullanılabilir kavramlardır.

Ayrıca vecd ve arınma durumu terapötik arınmaya benzeyen bir hali de çağrıştırmaktadır. Daha önce bahsettiğimiz gibi Freud’un tanımladığı Ödipal süreçlere dair keşifleri de bu kavramlarla ilişki içerisinde olarak düşünülebilir. Öte yandan Agamben’in ele aldığı vecd kavramı çerçevesinde kişi, aynı zamanda kendinin dışında olduğu için, onu kendi içerisinden yargılayan, manipüle eden veya ondan sorumlu olan bir öznel varlıktan da artık söz edilememektedir. Felsefi açıdan son derece paradoksal görünen bu vecd kavrayışı, arınma kavramıyla birlikte düşünüldüğünde çok daha farklı bir eyleme gönderme yapan bir öznel durum açığa çıkaracaktır. Eliu’nun içinde bulunduğu suçluluğu ele alırken vecdin somut anlamda kullanılan “dışarı çıkış” göndermesinden farklı bir bağlam kullanılmıştır. Çünkü daha önce de bahsedildiği üzere tragediyaların başvurduğu miasma’dan arınma hali kötü bir eylemi yapmayı tamamen bırakarak veya zorla engelleyerek gerçekleştirilir. Fakat Eliu, kendi yarattığı miasma’yı bir vecd deneyimi üzerinden (yani şehri terk ederek) arındırma yoluna gitmeyi seçtiği ölçüde, vecd ve arınma kavramları film üzerinden yapılan bir okuma için birbirlerine geçişli olarak ele alınabilir hale gelir.

SONUÇ

Sonuç olarak, *Sürü* (La Jauría) filmi, Antik Yunan dünyasının “miasma” kavramının modern bir bağlama nasıl uygulanabileceğini ve bu kavramın günümüzdeki anlamını daha iyi kavramamıza yardımcı olmaktadır. Filmin baş karakteri Eliu'nun trajik öyküsü, Antik Yunan tragediyalarının temel kavramları olan miasma, arınma ve vecd kavramları ile ilişkilendirilerek incelenmiştir. Miasma kavramı, kötü eylemlerin sonucu olarak meydana gelen bir tür kirli veya tahrip edici enerjiyi temsil etmektedir. *Sürü* filmi, miasma'nın modern psikolojik dramda nasıl bir rol oynayabileceğini göstererek, insan doğasının karmaşıklığını ve suçun nedenlerini daha iyi anlamamıza katkıda bulunmaktadır.

Ayrıca filmde örneklerle miasma kavramının, felsefi ve etik bağlamda önemli bir tartışma alanı olan kötülük problemi ile nasıl ilişkilendirilebileceği de tartışılmıştır. Miasma bu bakımdan kötülüğün ne kadar kalıcı ve geniş kapsamlı olabileceğini vurgulayarak, insanların kötü eylemleriyle nasıl yüzleşmeleri gerektiği konusunda

düşündürücü bir perspektif sunmaktadır. Son olarak, arınma kavramı, miasma'nın bir tür panzehiri olarak ele alınmıştır. Filmdeki karakterlerin yaşadıkları deneyimler, arınma sürecinin bir parçası olarak yorumlanabilir ve bu, insanların suçtan arınma ve yeniden doğuş sürecine dair önemli bir anlayış sunar. Böylece, miasma kavramı modern dünyada suçun, günahın ve insan doğasının karmaşıklığının anlaşılmasına katkı sağlayabilir. *Sürü* filmi, Antik Yunan dünyası ile modern sinema arasında bir köprü kurarak, klasik kavramları günümüzün karmaşık insan deneyimleriyle ilişkilendirmeye katkı sağlamakta ve izleyicilere felsefi düşünce ile sanat arasındaki derin bağlantıları düşünme fırsatı sunmaktadır.

Etik Metni

"Bu makalede dergi yazım kurallarına, yayın ilkelerine, araştırma ve yayın etiği kurallarına, dergi etik kurallarına uyulmuştur. Makale ile ilgili doğabilecek her türlü ihlallerde sorumluluk yazar(lara) aittir." Çalışma etik kurul izni gerektirmeyen bir çalışmadır.

Yazar(lar)ın Katkı Oranı Beyanı: Bu çalışmada birinci yazarın katkı oranı %50, ikinci yazarın katkı oranı %50'dir.

KAYNAKÇA

- Agamben, G. (2020). Bataille and the Paradox of Sovereignty, Çev. M. Krimper. *Journal of Italian Philosophy*, (3), 247-253.
- Akalın, A. (2021). Skeptik Teizm ve Kötülük: Peter van Inwagen'ın "Minimum-Yok İddiası". *Theosophia*, (3), 77-90. <https://doi.org/10.5281/zenodo.5806584>
- Alt, P. (2010). Katharsis und Ekstasis: Die Restitution der Tragödie als Ritual aus dem Geist der Psychoanalyse. In D. Fulda & T. Valk (Ed.), *Die Tragödie der Moderne: Gattungsgeschichte - Kulturtheorie - Epochendiagnose* (pp. 177-206). Berlin, New York: De Gruyter. <https://doi.org/10.1515/9783110232912.177>
- Arıcı, O. (2005). *Antik Yunan Tragedyalarında Ölçülük (Sôphrosûnê) ve Uyum (Harmonia) Düşüncesi* [Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. İstanbul Üniversitesi.
- Brenk, F. E. (1984). Review of Miasma: Pollution and Purification in Early Greek Religion. *Gnomon*, 56(8), 673-678. <http://www.jstor.org/stable/27688835>
- Chappell, S. & Smyth, N. (2023). Bernard Williams, *The Stanford Encyclopedia of Philosophy* (Summer 2023 Edition), Zalta, E. N. & Nodelman, U. (eds.), <https://plato.stanford.edu/archives/sum2023/entries/williams-bernard/>
- Gabriel, Y. (2012). Organizations in a State of Darkness: Towards a Theory of Organizational Miasma. *Organization Studies*, 33(9), 1137-1152. <https://doi.org/10.1177/0170840612448154>
- Gülenç, K., & Boyacı, N. P. (2013). Eski Yunan'dan Petrus Abaelardus'a" İnsan Eylemi". *Felsefe Dünyası*, (57), 132-155, <https://dergipark.org.tr/en/pub/felsefedunyasi/issue/58326/853164>

- Gümüş, Y. (2016). *İstek ve Őikayet Baővurusu Konusunda Bilgi Edinmiőlik ve Sağlık Personeli ile Tartışma Ağısından Hasta Yakınlarının Hasta Hakları Farkındalığı Analizi: Erciyes Üniversitesi Onkoloji Ünitesi Örneği* [Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Aksaray Üniversitesi.
- Karamanou, M., Panayiotakopoulos, G., Tsoucalas, G., Kousoulis, A. A., & Androutsos, G. (2012). From miasmas to germs: a historical approach to theories of infectious disease transmission. *Le infezioni in medicina*, 20(1), 58–62. <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/22475662/>
- Katman, G. (2021). Euripides'in Bakkhalar'ında Biyopolitika. *Uluslararası İnsan ve Sanat Araőtırmaları Dergisi*, 6(4), 461-480. <http://eoi.citefactor.org/10.11243/ijhar.06.04.026>
- Parman, T. (2002). Erkek Olmak ya da Üçün Üçü Olmak: Oedipus Öncesi Dönemden Ergenlięin Sonuna Kadar Baba Oęul İlişkisi. *Psikanaliz Yazıları, Bağlam Yayınları*, (5), 29-43.
- Seth, J. (1896). Is Pleasure the Summum Bonum?. *International Journal of Ethics*, 6(4), 409–424. <http://www.jstor.org/stable/2375415>
- Swinburne, R. (1978). Natural Evil. *American Philosophical Quarterly*, 15(4), 295–301. <http://www.jstor.org/stable/20009727>
- Van Inwagen, P. (2001). The Argument from Particular Horrendous Evils. *Proceedings of the American Catholic Philosophical Association*, (74), 65-80.
- Vernant, J. P. (1982). *The Origins of Greek Thought*. Cornell University Press.